Μετάνοια και εξομολόγηση (Αρχιμ. Νεκτάριος Αντωνόπουλος, Ηγούμενος Ι.Μ. Σαγματά)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 22 Απριλίου, 2008

Τι είναι μετάνοια; - Τι είναι εξομολόγηση;

Τι είναι μετάνοια;

Η μετάνοια έχει ονομαστεί από τους Πατέρες της εκκλησίας «δεύτερο βάπτισμα» ή «ανανέωση του βαπτίσματος». Με το πρώτο βάπτισμα, αρχίζουμε μια πορεία προς τη βασιλεία του Θεού. Η αγάπη του Θεού – Πατέρα μας, γνωρίζοντας την ανθρώπινη αδυναμία μας και το ενδεχόμενο της πτώσης μας, μάς έδωσε το δεύτερο βάπτισμα, την μετάνοια, με την οποία ο άνθρωπος μπορεί να ξανασηκωθεί από την πτώση του, να γιατρέψει τις πληγές του και να συνεχίσει την δύσκολη πορεία του. Δυστυχώς πολύ λίγοι γνωρίζουμε τι σημαίνει μετάνοια και ποιο είναι το βαθύτερο νόημά της. Οι περισσότεροι όχι μόνο δεν γνωρίζουμε τι είναι μετάνοια, αλλά ούτε και για ποιο πράγμα πρέπει να μετανοήσουμε.
Η μετάνοια δεν είναι, όπως νομίζουμε, μια νομική διαδικασία, που απαλλάσσει τον άνθρωπο από κάποια αισθήματα ενοχής. Ούτε είναι μια τυπική εξομολόγηση, που κάνει κανείς πριν τις μεγάλες γιορτές ή κάτω από σκληρές ψυχολογικές συνθήκες. Η στάση και η πορεία του ασώτου δείχνει κάτι άλλο.
Όπως το λέει η λέξη, μετάνοια (μετα-νοώ) σημαίνει την ολοκληρωτική αλλαγή ζωής, την άρνηση, με όλη μας την καρδιά, της αμαρτίας, την αλλαγή νοοτροπίας. Δηλαδή, να νοιώσουμε με όλη μας την ύπαρξη, ότι ο δρόμος που ακολουθούμε δεν πάει πουθενά, και να θελήσουμε να επιστρέψουμε. Να αισθανθούμε ότι ζούμε σ’ έναν αχυρώνα, έξω από το σπίτι του πατέρα μας, και να πούμε: «Πού πάμε; Τρελλαθήκαμε; Εδώ ο πατέρας μας έχει παλάτι, όπου όλοι ευφραίνονται, και μεις καθόμαστε στον βούρκο;» Κι έπειτα να αποφασίσουμε να γυρίσουμε, να ξαναμπούμε στο πατρικό σπίτι, να συμφιλιωθούμε με τον Θεό – Πατέρα και τους αδελφούς μας.
Για νά ‘ναι αληθινή η μετάνοια, θα πρέπει νά ‘ναι έμπρακτη. Λέει ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός: «Όλοι οι πνευματικοί, οι Πατριάρχες, οι Αρχιερείς κι όλος ο κόσμος να σε συγχωρήσουν, είσαι ασυγχώρητος, εάν δεν μετανοήσεις έμπρακτα». Εάν, δηλαδή, δεν θελήσουμε να απομακρυνθούμε, από την αμαρτία και να αλλάξουμε ζωή, τότε η μετάνοιά μας δεν είναι αληθινή. Δεν είναι καν μετάνοια.
Πολλοί προσέρχονται στην εξομολόγηση με ενθουσιασμό, κάτω από το βάρος ψυχολογικών ή άλλων προβλημάτων. Εξομολογούνται με δάκρυα και υποσχέσεις, ότι

από τώρα και στο εξής δεν θα ξαναγυρίσουν στην αμαρτία, ότι αποφάσισαν να αλλάξουν ζωή κλπ. Κάτι τέτοιο μπορεί να μην έχει σχέση με τη μετάνοια και πρέπει να μας βάλει σε υποψίες. Γιατί η μετάνοια δεν είναι πυροτέχνημα. Χρειάζεται χρόνο, κόπο, άσκηση, αγώνα κάτω από την χάρη του Θεού. Και πραγματώνεται με υπομονή και μυστικά στην ψυχή του ανθρώπου. «Ως αν άνθρωπος βάλη τον σπόρον επί της γης και καθεύδη και εγείρεται νύκτα και ημέρα, και ο σπόρος βλαστάνει και μηκύνηται ως ουκ οίδεν αυτός, αυτόματη γαρ η γη καρποφορεί». Δηλαδή, «σαν τον άνθρωπο που σπέρνει τον σπόρο στη γη, κομάται τη νύκτα και ξυπνάει την ημέρα, κι ο σπόρος βλασταίνει κι αυξάνει με τρόπο που ο ίδιος δεν ξέρει. Η γη καρποφορεί από μόνη της». (Μαρκ. Δ. 26-28).
Τέλος, η μετάνοια είναι έργο της θείας χάρης. Ο άνθρωπος ζώντας στο σκοτάδι της αμαρτίας και αγνοώντας την ωραιότητα της θείας ζωής, δεν μπορεί να καταλάβει τη διαφορά μεταξύ της ανθρώπινης ζωής και της θεανθρώπινης ζωής. Μόνον όταν η θεία χάρη ρίξει στην καρδιά του τον σπόρο της θείας αγάπης, μπορεί να δει την πνευματική του ερήμωση. Το φως του ήλιου, όταν εισέρχεται μέσα στο σκοτεινό δωμάτιο, αποκαλύπτει τα πάντα. Έτσι, όταν η χάρη του Θεού φωτίσει τις ψυχές μας, τότε βλέπουμε την εσωτερική ερήμωση, τα πάθη, τις αμαρτίες μας. Γι’ αυτό και οι άγιοί μας, τόσο έντονα ζητούσαν από τον Θεό: «Δώρησαί μοι μετάνοιαν ολόκληρον». Γιατί αυτή η αληθινή μετάνοια είναι ο ασφαλής δρόμος που οδηγεί στη βασιλεία του Θεού.

Τι είναι εξομολόγηση;

Αν η μετάνοια είναι το πρώτο μέρος του μυστηρίου, το δεύτερο είναι η εξομολόγηση. Δηλαδή, η ενώπιον του πνευματικού ομολογία των αμαρτιών μας. Όπως για τη μετάνοια, έτσι και για την εξομολόγηση, υπάρχει μεγάλη άγνοια και παρεξήγηση. Ο πνευματικός τις περισσότερες φορές νοιώθει ότι αυτό που επιτελεί είναι μια παρωδία μυστηρίου.
Πολλοί, πχ, νομίζουμε ότι η εξομολόγηση είναι μια φιλική συζήτηση, ή μια τυπική εξαγόρευση κάποιων αμαρτιών. Αυτό όμως ποια σχέση έχει με το μυστήριο της μετάνοιας; Αν εξετάσουμε και τα κίνητρα που οδηγούν πολλούς από μας στην εξομολόγηση και πάλι θα απογοητευτούμε. Άλλοι πηγαίνουμε για να βρούμε κάποια ανακούφιση ή για να απαλλαγούμε από τις ενοχές μας. Άλλοι από το φόβο της «τιμωρίας» από τον Θεό. Άλλοι από καθήκον ή από έθιμο, όπως κάνουμε οι περισσότεροι πριν τις μεγάλες γιορτές για να κοινωνήσουμε, συνδέοντας την εξομολόγηση με την θεία κοινωνία. Όλα αυτά όμως, ελάχιστη ή καθόλου σχέση έχουν με την εξομολόγηση και την μετάνοια.
Ας το πούμε με απλά λόγια: Εξομολόγηση είναι το άδειασμα του δηλητηρίου. Όταν κανείς πιεί δηλητήριο, δεν υπάρχει άλλη λύση. Το ίδιο και η εξομολόγηση. Εκεί βγάζουμε το δηλητήριο της αμαρτίας. Διαφορετικά θα οδηγηθούμε στον θάνατο.

Και για να χρησιμοποιήσουμε μιαν άλλη εικόνα: Όπως στον γιατρό δείχνουμε τις πληγές μας, αναφέρουμε τους πόνους, τις ενοχλήσεις, τις αρρώστιες μας δίχως να κρύψουμε τίποτα, έτσι και στην εξομολόγηση. Ξεγυμνώνουμε την ψυχή μας, ομολογούμε την αρρώστια μας και τον προσωπικό μας πόνο. Αν αυτό δεν γίνει θα μείνουμε αθεράπευτοι. Οι πληγές θα μεγαλώσουν, η μόλυνση και η σήψη θα προχωρήσουν, η αρρώστια θα συνεχίσει να υπονομεύει την ύπαρξή μας και αργά ή γρήγορα θα μάς οδηγήσει στον θάνατο.
Απ' όλα αυτά, καταλαβαίνουμε ότι ο Θεός δεν έχει ανάγκη την δική μας εξομολόγηση. Εμείς την έχουμε ανάγκη. Όταν, δηλαδή, εξομολογούμαστε, δεν κάνουμε... χάρη του Θεού, όπως πολλοί νομίζουν. Άλλο βέβαια αν ο Θεός σαν πατέρας περιμένει πάντα με πολλή αγάπη την δική μας επιστροφή.
Στο σημείο αυτό, είναι ανάγκη να υπογραμμίσουμε το εξής: Αν σε άλλες χριστιανικές ομολογίες, η εξομολόγηση είναι μια απρόσωπη νομικίστικη εξαγόρευση, πίσω από κάποιο παραβάν, στην Ορθόδοξη εκκλησία μας, η εξομολόγηση συνδέεται άμεσα με την πνευματική πατρότητα, την πνευματική καθοδήγηση και την προσωπική σχέση. Πολλοί, πχ, εξομολογούνται περιστασιακά, όπου βρουν πνευματικό και κάθε φορά σε διαφορετικό ιερέα. Συμβαίνει όμως κι εδώ ό,τι και με τις σωματικές αρρώστιες. Αν κάθε φορά αλλάζουμε γιατρό, τότε η θεραπεία δεν μπορεί νά 'ναι πλήρης. Ο μόνιμος πνευματικός μας είναι αυτός που γνωρίζει το «ιστορικό» μας, την πορεία μας, τις προηγούμενες πτώσεις μας και μπορεί να μάς βοηθήσει αποτελεσματικά.
Άλλοι πάλι τό 'χουν «δίπορτο». Έχουν τον πνευματικό τους, αλλά όταν συμβεί κάτι βαρύτερο, επειδή ντρέπονται, αποφεύγουν να του το εξομολογηθούν και πηγαίνουν σε κάποιον άλλον. Μια τέτοια όμως ενέργεια είναι παιδαριώδης και εμπαιγμός του μυστηρίου. Δείχνει πόσο μακριά βρισκόμαστε από την αληθινή μετάνοια.
Είναι λοιπόν απαραίτητο να επιδιώξουμε να αποκτήσουμε έναν πνευματικό πατέρα, με τον οποίον θα δημιουργήσουμε μια πνευματική σχέση. Έτσι και η πορεία μας θα είναι ασφαλέστερη. Βεβαίως υπάρχουν περιπτώσεις που επιβάλλεται να αλλάξουμε πνευματικό. Αυτό όμως θα πρέπει να γίνει με πολλή προσοχή, διάκριση και κυρίως μετά από προσεκτική εξέταση των βαθύτερων κινήτρων μας. Να ψάξουμε, δηλαδή, μέσα μας να εντοπίσουμε τα βαθύτερα αίτια και να βρούμε γιατί θέλουμε να αλλάξουμε πνευματικό.

(Από το βιβλίο "Μετάνοια και εξομολόγηση: Επιστροφή στο Θεό και στην Εκκλησία Του" Αρχιμ. Νεκταρίου Αντωνόπουλου, Εκδ. Ακρίτας)

(Πηγή ηλ. κειμένου: "Ενοριακά")